

CONSIDERAȚII PRIVIND ACTUL DECIZIONAL ȘI PROGNOZA CRIMINOLOGICĂ ÎN ACTIVITATEA ANTICRIMĂ

Octavian BEJAN,
doctor în drept

RÉSUMÉ

Cette recherche a été réalisée afin de rendre plus claire le processus de décision dans l'activité anti-crime et le rôle de la prévision criminologique. L'auteur a appliqué la méthode abstraite-constructive, en utilisant les données collectées par la méthode d'observation non systématique. On a constaté que le processus décisionnel représente un système précis d'actions qui se déroulent dans un nombre restreint de situations cognoscibles. De même, on constate que les solutions possibles peuvent être généralisées et encadrées dans une typologie simple. L'auteur considère que les connaissances obtenues par sa recherche optimisent et facilitent le processus de décision dans l'activité anti-crime. Aussi, il est d'avis que le calcul de la probabilité de manifestation des possibilités concrètes, qui est nécessaire dans certains cas du processus décisionnel, signifie en effet une prévision. C'est pourquoi l'activité d'analyse et de prévision criminologique est nécessaire dans les services anti-crime.

Activitatea anticrimă este alcătuită dintr-un sistem de acțiuni îndreptate spre prevenirea și contracararea criminalității. Înainte de a efectua o acțiune, specialistul trebuie să decidă ce să facă, cum să facă și cu ce să facă, în funcție de obiectul asupra căruia urmează a fi exercitată o influență oarecare. Potrivit experienței noastre [1], specialistul se poate pomeni în trei situații: (1) există cunoștințe concrete de acțiune în situația dată, (2) există cunoștințe generale aplicabile în situația dată și (3) nu există cunoștințe aplicabile în situația dată. Se poate chiar întâmpla să existe cunoștințe generale diferite, din cauza că specialiștii (cercetători, practicieni și profesori) nu au ajuns la o opinie unică, fapt care îl obligă pe specialist să opteze pentru unele dintre ele sau să le experimenteze rînd pe rînd.

Fiind conștienți de faptul că situațiile se repetă și că cunoașterea realității face posibilă sau optimizează reușita, oamenii încearcă să studieze fenomenele și să învețe cum să procedeze în diverse situații. Înarmat cu

astfel de cunoștințe, specialistul acționează cu mai mult succes, în funcție de exactitatea și precizia cunoștințelor, dar și a capacității lui de a le aplica în circumstanțe concrete, uneori stresante, rapide și complexe.

Actul decizional se regăsește în activitatea tuturor celor care participă la prevenirea și contracararea criminalității: criminolog, ofițer de urmărire penală, inspector de poliție, conducător etc. Luarea deciziei presupune o alegere dintr-un evantai mai larg sau mai îngust de posibilități. Specialistul examinează obiectul asupra căruia vrea să acționeze și situația în care se află el și acest obiect, determinînd posibilitățile de acțiune existente. Apoi el alege posibilitatea optimă, ținînd cont de o serie de criterii (resursele necesare, consecințele posibile, ecurile sociale etc.), ceea ce înseamnă luarea unei decizii.

Pentru a face o alegere între mai multe posibilități, specialistul trebuie mai întîi de toate să le cunoască.

Dacă există o singură posibilitate de evoluție a obiectului luat

în vizor și specialistul o cunoaște, atunci luarea unei decizii este cît se poate de simplă. De exemplu, ofițerul de urmărire penală urmărește un individ și constată, la un moment dat, că acesta este pe punctul de a săvîrși o crimă (bunăoară, criminalul a ridicat un topor și urmează să lovească un alt individ). În această situație lui nu îi rămîne decît să intervină și să curme tentativa de omor, trăgînd asupra criminalului cu arma de foc din dotare, astfel încît să nu cauzeze societății prejudicii superioare celor care urmează să fie provocate de individ prin actele sale criminale (bunăoară, să tragă în direcția unui vagon cu substanță extrem de inflamabilă, care poate provoca mari distrugereri și poate ucide mai mulți pasageri ai unui tren din proximitate).

Potrivit observațiilor noastre, se poate însă întâmpla că specialistul nu cunoaște posibilitățile de evoluție ale obiectului său de acțiune. În acest caz, el se vede silit să se lase la voia întâmplării, adică el pur și simplu așteaptă dezvoltarea, ca apoi să încerce să

reducă consecințele nefaste. De exemplu, analiza criminologică a stabilit că comportamentele criminale au un caracter aleatoriu pe teritoriul deservit, adică ele nu manifestă nici o regularitate detectabilă. Conducătorul se vede obligat, în această situație, să repartizeze în mod uniform patrulele, cu scopul de a acoperi întreg teritoriul, în condițiile în care patrulele sînt pedestre și fiecare dintre ele acoperă un teritoriu de un kilometru pătrat. Altfel spus, dacă norocul le va surîde polițiștilor, adică întîmplarea le va fi favorabilă, patrulele vor putea să dea peste criminali sau să audă zgomotele crimelor (tipătul victimelor sau martorilor, trosnetul unui geam spart etc.), atunci ei vor putea să curme conduitele criminale. În caz contrar, organelor anticrimă nu le va rămîne decît să acționeze postfactum, adică să identifice, să găsească și să tragă la răspundere penală răufăcătorii și să încerce să le influențeze comportamentul prin mijloace criminologice de influență individuală [2].

Într-o serie de situații există multiple posibilități de evoluție a obiectului și, respectiv, o pluralitate de posibilități de acțiune asupra lui. Potrivit raționamentelor noastre, specialistul are la îndemînă următoarele soluții: (a) să întreprindă toate acțiunile posibile și (b) să întreprindă una sau cîteva dintre acțiunile posibile. Opțiunea pentru una dintre aceste variante este determinată de raportul dintre resursele disponibile și importanța rezultatului. Din experiența noastră rezultă că rareori specialistul dispune de resurse suficiente pentru toate acțiunile posibile, din care cauză el trebuie să se limiteze la una sau la cîteva dintre ele. Cum poate însă să discearnă specialistul

între o pluralitate de posibilități?

Un criteriu obligatoriu de diferențiere a posibilităților (de evoluție a obiectului și de acțiune asupra lui) îl constituie determinarea probabilității de manifestare a diverselor posibilități concrete de evoluție a obiectului (criminalitate, comportament criminal individual etc.). Prin urmare, calculul probabilității reprezintă o componentă indispensabilă a actului decizional din activitatea anticrimă. De exemplu, un grup de protestatari se deplasează pe străzile urbei, în direcții necunoscute, cu intenția de a pătrunde în niște edificii publice, pentru a cere socoteală conducătorilor care i-au nemulțumit prin deciziile lor. Organele de ordine publică nu dispun de suficiente resurse (polițiști, echipament etc.) pentru a dispersa gloata în timp util. Ele au însă posibilitatea să apere cîteva edificii de intruziunea celor nemulțumiți. Din informațiile colectate de poliție, nu se cunoaște obiectul atacurilor preconizate. Totuși, criminologul a reușit prin analizele sale să determine că există pericol real doar pentru 5 edificii publice. Poliția poate însă mobiliza suficiente resurse pentru a proteja numai 3 dintre clădirile vizate de protestatari. Din fericire, în temeiul informației colectate de ofițerii de poliție, criminologul a reușit să determine probabilitatea de atac asupra diverselor edificii, și anume: 35% că va fi atacat obiectul nr. 3, 25% – obiectul nr. 2, 20% – obiectul nr. 4, 15% – obiectul nr. 1 și 5% – obiectul nr. 5. Rezultă că decizia rațională constă în trimiterea trupelor de intervenție spre obiectele 3, 2 și 4.

Vom prezenta încă un exemplu. Conducătorul unui serviciu

de poliție urmează să decidă în privința distribuirii resurselor de care el dispune (acordate de societate, cum ar fi fondurile alocate, sau luate din societate, cum ar fi specialiștii selectați) în anul viitor. Există trei posibilități generale care caracterizează dinamica criminalității: *descreștere, stabilitate și creștere*. Potrivit analizelor criminologice, există o probabilitate calculată de 70% de creștere, de 20% de descreștere și de 10% de menținere a criminalității la același nivel într-un sector, în timp ce în celelalte sectoare este previzibilă o descreștere a criminalității. În acest caz, se impune decizia de sporire a resurselor din sectorul în care se așteaptă o sporire a criminalității, din contul resurselor din sectoarele în care se așteaptă o reducere a numărului de crime. Este vorba, bineînțeles, despre o situație elementară. În situațiile mai complicate urmează a se proceda în același mod, doar că calculele devin mai complexe, ceea ce nu reprezintă un obstacol insurmontabil pentru un criminolog-analist care posedă o pregătire profesională suficientă.

Desigur, se poate manifesta excepția în anul următor, iar criminalitatea să se diminueze sau chiar să se mențină la același nivel în sectorul în cauză. Această situație derutează mulți specialiști. În realitate, va rezulta întotdeauna o eficiență sporită pe termen lung, cu condiția ca conducătorul sau specialistul care ia decizia să se conducă de probabilitate în activitatea sa. Explicația este simplă: regula se impune întotdeauna pe termen lung în fața excepției, în timp ce excepția nu se poate impune decît pe termen scurt, ceea ce înseamnă că regula prevalează

asupra excepției și cine o urmează obține o eficiență superioară. De aceea, este rațională urmarea probabilității maxime, în situațiile în care nu există resurse decât pentru a acționa asupra uneia sau câteva posibilități de evoluție a obiectului (criminalitate, criminali etc.).

Prin urmare, există două situații decizionale: (a) posibilități cunoscute și (b) posibilități necunoscute. În primul caz, specialistul acționează în cunoștință de cauză (conștient, orientat), iar în al doilea caz, el acționează în necunoaștere de cauză (orbește, la întâmplare). La rândul ei, situația în care posibilitățile sînt cunoscute poate avea următoarele particularități, adică poate fi caracterizată prin astfel de tipuri: (1) posibilitate unică și (2) posibilități multiple. Posibilitatea unică echivalează cu o probabilitate absolută, în timp ce posibilitățile multiple se pot manifesta cu o probabilitate absolută (peste 99%), o probabilitate majoritară (peste 50%), o probabilitate superioară sau inferioară (una în comparație cu alta). Am desemnat probabilitatea absolută printr-un nivel de peste 99%, luînd în considerație limitele cunoașterii umane.

Ce înseamnă însă calcularea probabilității de manifestare a unei posibilități concrete? Determinarea probabilității de manifestare a unei posibilități concrete reprezintă efectuarea unei prognoze [3]. Iată de ce activitatea de analiză și prognozare criminologică este necesară activității de prevenire și contracarare a criminalității. Pentru ca ea să devină funcțională, societatea în general și autoritățile publice în special trebuie să organizeze pregătirea profesională a criminologilor, să instituie

funcții de criminologi-analiticieni în organele anticrimă, să creeze condiții de activitate analitică, precum și să învețe cadrele de conducere din organele anticrimă cum să se prevealeze de analiza, inclusiv prognoza criminologică, în vederea îndeplinirii sarcinilor puse în fața lor.

În opinia noastră de criminolog cu experiență științifică, didactică și practică (de peste 15 ani), deopotrivă în Republica Moldova și Canada, acele câteva ore de criminologie, predate la facultățile de drept din țara noastră, nu sînt și nici nu pot fi suficiente pentru pregătirea unui specialist apt de o activitate criminologică practică, inclusiv analitică și predictivă.

Referințe bibliografice

1. În cazul dat, experiența semnifică o observare nesistematică. În opinia noastră, observarea nesistematică are caracter științific, adică este susceptibilă să reflecte în mod suficient de corect realitatea. Argumentul nostru constă în faptul că într-o serie de cazuri observarea nesistematică (spontană) este suficientă, fiind irațională irosirea resurselor pentru realizarea unei observări sistematice. Drept exemplu servesc situațiile în care un singur fapt este suficient pentru a caracteriza un fenomen, din care categorie face parte și situația în discuție.

2. Vezi mai multe despre acest subiect, de exemplu, la Gh. Scripcaru și T. Pirozinski, *Criminologie clinică și relațională*, Iași: Editura „Symposium”, 1995; Bastion Quirion et Lisa D’Adesse, *De l’évaluation clinique au calcul de probabilité: le recours aux outils actuariels dans les pénitenciers canadiens*. *Criminologie*, vol. 44, n° 2, automne 2011; Philippe Bensimon, *Profession: criminologie. Analyse clinique et relation d’aide en milieu carcéral*, Montréal: Édition «Guérin», 2009; Denis Lafortune

et Brigitte Blanchard, *Parcours: un programme correctionnel adapté aux courtes peines*, *Criminologie*, vol. 43, n° 2, automne 2010.

3. Vezi mai mult la Octavian Bejan, *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009; Octavian Bejan, *Metoda construcției abstracte de prognozare criminologică*. În: *Legea și viața*, nr. 9, 2012; Valeriu Bujor, Octavian Bejan, Sergiu Ilie și Sergiu Casian, *Elemente de criminologie*, Chișinău: Editura „Știința”, 1997; Г.А. Аванесов, *Криминология, прогностика, управление*, Горьковская высшая школа МВД СССР, Горький, 1975.